

СЪДЕБНА ПРАКТИКА

РЕШЕНИЕ № 50132/03.11.2022 Г. ПО Т. Д. № 1959/2021 Г. НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД, ТЪРГОВСКА КОЛЕГИЯ, I ОТДЕЛЕНИЕ

Договор за цесия, сключен между цесионер – упълномощен адвокат, и цедент – упълномощител на адвоката, за вземане, което е предмет на висящ процес, по който цесионерът осъществява процесуално представителство на цедента, е нищожен на основание чл. 26, ал. 1, пр. 1 ЗЗД поради нарушение на забраната, установена в чл. 46 ЗА.

ВЪРХОВНИЯТ КАСАЦИОНЕН СЪД на Република България, Търговска колегия, I отделение, в публично заседание на десети октомври през две хиляди двадесет и втора година в състав:

Председател: Тотка Калчева

Членове: Вероника Николова, Мадлена Желева

със секретар Валерия Методиева, след като изслуша докладваното от съдия Калчева т. д. № 1959 по описа за 2021 г., за да се произнесе, взе предвид следното:

Производството е по чл. 290 ГПК.

Образувано е по касационна жалба на „Застрахователно дружество ОЗК – Застраховане“ АД, [населено място], срещу решение № 260081/07.06.2021 г., постановено по в. гр. д. № 548/2020 г. от Варненския апелативен съд, с което е отменено решение № 15/17.02.2020 г., поправено с решение № 260014/28.10.2020 г. по т. д. № 37/2019 г. на Окръжен съд – Добрич, и е отхвърлен предявеният от касатора против Н. С. В., [населено място], иск за признаване за установено, че ответникът няма вземане спрямо касатора в размер на 120 000 лв., претендирано на основание договор за цесия от 25.07.2016 г., по силата на който на ответника е

прехвърлено вземане срещу застрахователя за обезщетение за неимуществени вреди, претърпени от цедента Р. Б. А. във връзка със смъртта на сина ѝ Р. Р. А., настъпила при ПТП на 7.02.2015 г. Касаторът поддържа, че въззивното решение е неправилно поради допуснати нарушения на материалния закон и на процесуалните правила, и иска договорът за цесия да се обяви за нищожен, като се уважи предявеният иск и му се присъдят разноските по делото.

Ответникът Н. С. В. оспорва жалбата по съображения, че договорът за цесия не е нищожен. Претендира разноски по делото и заявява възражение за прекомерност на уговореното адвокатско възнаграждение на насрещната страна.

Третото лице – помагач на страната на настоящия касатор Р. Б. А., [населено място], не взема становище по жалбата.

Върховният касационен съд, Търговска колегия, констатира следното.

За да постанови обжалваното решение, въззивният съд е приел, че с решение № 6055/22.08.2017 г. по гр. д. № 11005/2015 г. на СГС, образувано по искова молба от 24.08.2015 г. от адвокат Н. С. В., „ЗД ОЗК – Застраховане“ АД е осъдено да заплати на Р. Б. А. на основание чл. 226, ал. 1 КЗ (отм.) сумата от 120 000 лв., представляваща застрахователно обезщетение за претърпени неимуществени вреди – болки и страдания от смъртта на нейния син Р. Р. А., настъпила при ПТП на 7.02.2015 г. С решение № 187/20.01.2020 г. по в. гр. д. № 500/2018 г. на САС първоинстанционното решение е потвърдено и същото е влязло в сила на 1.03.2020 г. По време на висящността на първоинстанционното производство на 25.07.2016 г. е сключен договор за продажба на вземане, с който Р. А. е прехвърлила на Н. В. своето вземане срещу застрахователя за обезщетение във връзка с претърпените от нея имуществени и неимуществени вреди. Съобщение за цесията било изготвено на 25.07.2016 г., като същото е входирано в застрахователното дружество на 29.05.2017 г. С това съобщение цедентът А. е уведомила застрахователя за прехвърленото вземане. На 8.09.2017 г. А. е поканила застрахователя за постигане на извънсъдебна спогодба с оглед на постановеното към този момент първоинстанционно решение. На 24.08.2018 г. покана за плащане, придружена с договора за цесия, е била отправена до

застрахователя и от Н. В. Въззивният съд служебно е констатирал факти по делото, които обосновавали необходимостта от извършване на служебна проверка за евентуална нищожност на договора за цесия поради накърняване на добрите нрави – нееквивалентност на насрещните престации. С оглед на представеното по делото „обратно писмо“, издадено от А. и потвърдено пред съда от нея, въззивната инстанция е приела, че действителната сума по договора за цесия е 55 000 лв., която е заплатена, а не както е посочената цена в договора от 9900 лв. Варненският апелативен съд е изложил съображения, че договорът за цесия не е нищожен, независимо че доктрината и съдебната практика приемали, че вземането за обезщетение за неимуществени вреди било непрехвърлимо, тъй като в случая вземането на А. е възникнало с настъпването на непозволеното увреждане, а към момента на сключване на договора за цесия тя е направила преценката си и го е предявила по съдебен ред чрез пряк иск срещу застрахователя. Според решаващия състав предмет на цесията могат да бъдат и спорни и определяеми от съда по размер права, като към момента на постановяване на решението вземането било признато с влязло в сила съдебно решение и определено по размер. Мотивите на кредитора да продаде вземането си при условията на договора на своя адвокат, както и последният да закупи вземането на своя клиент не били относими към действителността на договора за цесия при съпоставянето му с императивните правила и добрите нрави. Апелативният съд е посочил, че нямало наведени твърдения за нарушение на чл. 40, ал. 5 ЗА, а те биха имали отношение само към спазване на Етичния кодекс на адвоката, но не и към действителността на договора за цесия. Цесията била надлежно съобщена от цедента на 29.05.2017 г., поради което искът е отхвърлен.

С определение № 439/14.07.2022 г. ВКС допусна касационно обжалване на основание чл. 280, ал. 1, т. 3 ГПК по уточнения от състава на ВКС въпрос: „Нищожен ли е договор за цесия, сключен между цесионер – упълномощен адвокат, и цедент – упълномощител на адвоката, за вземане, което е предмет на висящ процес, по който цесионерът осъществява процесуално представителство на цедента?“.

Становището на състава на ВКС произтича от следното.

За осъществено процесуално представителство на адвоката се дължи възнаграждение, което може да се договори в абсолютна сума и/или процент върху определен интерес съгласно чл. 36, ал. 4 от Закона за адвокатурата, с изключения за наказателни дела и граждански дела с нематериален интерес. Нормата е възпроизведена в чл. 14, ал. 5 от Етичния кодекс на адвоката, а според чл. 15 от този кодекс адвокатът няма право преди приключване на делото да сключва с клиента си споразумение, с което размерът на адвокатското възнаграждение се определя като дял от предмета на защитавания от адвоката правен спор. Според тази уредба на адвокатското възнаграждение уговарянето на нещо различно от заплащането на парична сума би представлявало нарушение на закона, а възнаграждение, определено като дял от предмета на спора – накърняване на моралните норми. В този смисъл е Решение № 132/08.07.2013 г. по гр. д. № 653/2012 г. на ВКС, III г. о.

Независимо от разписаните правила за определяне на възнаграждението законодателят изрично е забранил сключването на всякакви сделки между адвокат и неговия доверител с предмета на делото. По силата на чл. 46 от Закона за адвокатурата адвокатът не може лично, чрез подставено лице или със скрит пълномощник да сключва каквито и да е сделки със своя доверител относно предмета на делото. С оглед на императивния характер на нормата на чл. 46 ЗА сделката, сключена в нарушение на установената забрана, е нищожна на основание чл. 26, ал. 1, пр. 1 ЗЗД. Елементите на фактическия състав на нищожността са: упълномощително правоотношение между клиент и адвокат за осъществяване на процесуално представителство по конкретно дело и сделка между адвоката (респ. подставено лице или скрит пълномощник) и клиента, която има за предмет предмета на делото и е в полза на адвоката. Представителната власт на адвоката следва да е учредена за процесуално представителство, като е без значение дали делото е образувано преди, или след упълномощаването на адвоката. Сделката между адвоката и клиента следва да е сключена по време на висящността на делото. Предметът на делото е претендираното или отричаното от ищеца спорно материално субективно право, като съответно предметът на сделката може да бъде собствеността или вземането, правата по които са

въведени като предмет на делото. При съвпадение на вземането, предмет на сделката между адвоката и клиента, и правата по вземането, заявени в образуваното гражданско или търговско дело, сделката, сключена в полза на адвоката, е сделка с предмета на делото по смисъла на чл. 46 ЗА. Договорът за цесия по определение на закона в чл. 99 ЗЗД има за предмет прехвърляне на вземане, поради което такава сделка е нищожна при наличието на предпоставките на чл. 46 ЗА.

От изложените съображения следва отговорът на правния въпрос, по който е допуснато касационното обжалване: „Договор за цесия, сключен между цесионер – упълномощен адвокат, и цедент – упълномощител на адвоката, за вземане, което е предмет на висящ процес, по който цесионерът осъществява процесуално представителство на цедента, е нищожен на основание чл. 26, ал. 1, пр. 1 ЗЗД поради нарушение на забраната, установена в чл. 46 ЗА“.

По същество на касационната жалба.

Касаторът се позовава на допуснати от въззивния съд нарушения на процесуалните правила поради събирането на доказателства за обстоятелства, за които не е бил надлежно сезиран, и допускането им в нарушение на чл. 266 ГПК, както и с оглед на произнасянето по непредявени възражения. Основанието за отмяна по чл. 281, т. 3, пр. 2 ГПК е въведено предвид служебното произнасяне от апелативния съд по нищожността на договора за цесия поради накърняване на добрите нрави – нееквивалентност на насрещните престации и произнасяне по останалите въведени възражения за нищожност.

Съставът на ВКС приема, че сочените процесуални нарушения не са допуснати от въззивния съд при разглеждане на делото и при постановяване на решението.

Съгласно разясненията в ТР № 1/2020 г. от 27.04.2022 г. на ОСГТК на ВКС съдът е длъжен да се произнесе в мотивите на решението по нищожността на правни сделки или на отделни клаузи от тях, които са от значение за решаване на правния спор, без да е направено възражение от заинтересованата страна, само ако нищожността произтича пряко от сделката или от събраните по делото доказателства. В случая въззивният съд е констатирал факти по делото, които обосновават необходимостта от извърш-

ване на евентуална проверка за нищожност на сделката съгласно чл. 26, ал. 1, пр. 3 ЗЗД поради нееквивалентност на престациите по предявения иск за съществуване на вземането. С определение от 27.04.2021 г. е дал възможност на страните да изразят становище и да ангажират доказателства. С оглед на така предоставената възможност са направени доказателствени искания пред въззивната инстанция, поради което събирането на доказателствата не попада под ограниченията на чл. 266 ГПК. В мотивите на решението са обсъдени доводите, за които в касационната жалба се твърди, че липсва произнасяне – че вземането е предмет на висящ спор, че цесията не е съобщена и че договорът е с невъзможен предмет.

Въведеното от касатора основание за отмяна на въззивното решение по чл. 281, т. 3, пр. 1 ГПК е мотивирано с неправилност на изводите на съда относно валидността на договора за цесия. Касаторът поддържа доводите си за нищожност на договора за цесия: като сключен за право, свързано с личността на цедента; за неликвидно и неизискуемо вземане; вземането е предмет на висящ процес, в който цесионерът е процесуален представител на цедента, и продажната цена на вземането е несъразмерна с размера на прехвърленото вземане.

Съставът на ВКС намира, че касационното основание за отмяна на въззивното решение поради нарушение на материалния закон е налице.

В отговора на въззивната жалба настоящият касатор се е позовал на влязлото в сила на 1.03.2020 г. решение на Софийския апелативен съд по гр. д. № 500/2018 г., постановено по иск с правно основание чл. 226, ал. 1 КЗ (отм.), с което „ЗД ОЗК – Застраховане“ АД е осъдено да заплати на Р. Б. А. застрахователно обезщетение. В мотивите на това решение е обсъдена цесията от 25.07.2016 г. с предмет вземането за застрахователно обезщетение и е прието, че договорът за цесия е нищожен като накърняващ добрите нрави. С определение от 22.01.2021 г. въззивният съд е изискал представянето на копия от актовете по делото. Решаващият състав на Варненския апелативен съд е посочил твърдението на ответника по въззивната жалба относно продажбата на вземането от клиента на адвоката, но е приел, че мотивите на кредитора за продажба не са относими към проверката за

действителност на договора, включително и при хипотетични твърдения за нарушения на чл. 40, ал. 5 ЗА, каквито приема, че не са направени. Цитираната от съда разпоредба разписва задължение на адвоката да бъде безкористен и независим при изпълнение на професионалните си задължения, както и че той е длъжен да не допуска въздействие и влияние при осъществяване на дейността си както от своите лични интереси, така и от трети лица и техните интереси.

С оглед на така извършените процесуални действия от съда и от страните възражение за нищожност на договора за цесия както сключен между адвокат и клиент е заявено в процеса и е обсъдено в решението. От друга страна, въззивният съд сам е длъжен да установи основанията за нищожност на сделката, относима към правата на страните, ако по делото надлежно са въведени фактите или има доказателства, от които тя произтича – ТР № 1/2020 г. на ОСГТК на ВКС. Варненският апелативен съд е разполагал с твърденията (договор за цесия между адвокат и клиент за вземане, което било предмет на съдебен спор, по който адвокатът е пълномощник на клиента), а влязлото в сила решение на САС е прието по делото (решение № 6055/22.08.2017 г. по гр. д. № 11005/2015 г. на СГС и решение № 187/20.01.2020 г. по гр. д. № 500/2018 г. на САС). Съображенията в мотивите на тези решения за нищожност на договора за цесия не са обвързващи в отношенията между касатора и ответника в настоящото производство Н. В., тъй като последният не е бил страна в производството по иска по чл. 226, ал. 1 КЗ (отм.), а пълномощник на ищцата А. Направена е изрична констатация, че Н. В. е бил пълномощник на А. в първата инстанция – факт, който не се оспорва и в настоящото производство. При тези фактически основания въззивният съд не е издирил и правилно приложил нормата на чл. 46 ЗА, а е изложил аргументи, че нарушаването на правилата за упражняване на адвокатската професия по чл. 40, ал. 5 ЗА евентуално биха имали отношение единствено към спазването на Етичния кодекс на адвоката.

Отговорът на правния въпрос, по който бе допуснато касационното обжалване, обосновава извод за неправилност на въззивното решение, поради което същото следва да се отмени на основание чл. 281, т. 3, пр. 1 ГПК. Фактите, относими към пре-

ценката за нищожност на договора, са доказани по делото в инстанциите по същество на спора и са обсъдени от въззивния съд, като не се налага извършването на нови съдопроизводствени действия, включително за спазване на принципа на равнопоставеност и състезателност. Правният въпрос е формулиран в изложението по чл. 284, ал. 3, т. 1 ГПК и допуснат от касационната инстанция, като по правната квалификация на възражението за нищожност страните са имали възможност на изложат становище в откритото съдебно заседание пред ВКС.

По изложените съображения договорът за цесия от 25.07.2016 г., с който Р. А. е прехвърлила на Н. В. своето вземане срещу застрахователя „ЗД ОЗК – Застраховане“ АД за обезщетение във връзка с претърпените от нея имуществени и неимуществени вреди, е нищожен на основание чл. 26, ал. 1, пр. 1 ЗЗД във връзка с чл. 46 ЗА, тъй като цесионерът е бил процесуален представител – адвокат на цедента, по висящото към момента на сключване на договора гражданско дело (гр. д. № 11005/2015 г. по описа на СГС) с предмет правото на вземане за обезщетение за неимуществени вреди на увреденото лице – цедент, срещу застрахователя на гражданската отговорност на делинквента. Нищожността на договора на посоченото основание изключва обсъждането на останалите въведени в процеса възражения, както и обуславя извод, че Н. В. не притежава вземане срещу „ЗД ОЗК – Застраховане“ АД, произтичащо от договор от 25.07.2016 г., в размер на 120 000 лв.

По разноските. На основание чл. 81 ГПК касаторът има право на заплащане на разноските по делото в размер на: за първоинстанционното производство – 9600 лв. (4800 лв. държавна такса и 4800 лв. адвокатско възнаграждение по договор от 18.11.2019 г. и платежно нареждане от 21.11.2019 г.), за въззивното производство – 4800 лв. адвокатско възнаграждение (договор от 26.03.2021 г. и платежно нареждане от 29.03.2021 г.), и за касационното производство – 7230 лв. (2430 лв. държавни такси и 4800 лв. адвокатско възнаграждение по договор от 8.07.2021 г. и платежно нареждане от 13.07.2021 г.), или общо в размер на 21 630 лв. Възражението за прекомерност на адвокатското възнаграждение е неоснователно, тъй като уговорената и заплатена сума е под минималните размери по Наредба № 1/2004 г.

Мотивиран от горното, Върховният касационен съд

РЕШИ:

ОТМЕНЯ решение № 260081/07.06.2021 г., постановено по в. гр. д. № 548/2020 г. от Варненския апелативен съд, като ПОСТАНОВЯВА:

ПРИЗНАВА ЗА УСТАНОВЕНО по иска, предявен от „Застрахователно дружество ОЗК – Застраховане“ АД, [населено място], срещу Н. С. В., [населено място], че Н. С. В. не притежава вземане спрямо „Застрахователно дружество ОЗК – Застраховане“ АД в размер на 120 000 лв., претендирано на основание договор за цесия от 25.07.2016 г., по силата на който Р. Б. А. е прехвърлила на Н. С. В. вземане срещу „Застрахователно дружество ОЗК – Застраховане“ АД за обезщетение за неимуществени вреди, претърпени от Р. Б. А. във връзка със смъртта на сина ѝ Р. Р. А., настъпила при ПТП на 7.02.2015 г.

ОСЪЖДА Н. С. В., [населено място], ул. „Д-р И. П.“ № 9, 3, 13, да заплати на „Застрахователно дружество ОЗК – Застраховане“ АД, [населено място], [улица], ет. 5, сумата от 21 630 лв. (двадесет и една хиляди шестстотин и тридесет лева) – разноски за производството.

Решението е постановено при участието на трето лице – помагач на страната на „Застрахователно дружество ОЗК – Застраховане“ АД – Р. Б. А., [населено място], [улица], ЦГЧ – А.

Решението не подлежи на обжалване.